

MATERIËLE BESCHRIJVING VAN DE TORAHROL in de PThU Bibliotheek

I. EXTERIEUR VAN DE TORAHROL

Rolvorm (ספר) van de Torah

De *Sefer Torah* (Boekrol der Wet) en ook de andere religieuze boeken van de Profeten van Israel, Psalmen en Wijsheidsboeken werden vervaardigd in rolvorm, en altijd van perkament (Hebr. *gewil*, later *kelaf*). De rolproductie van de Torah (de vijf boeken van Mozes) bleef in die vorm doorgaan door de eeuwen heen, en tot op de dag van vandaag worden er Torah- en Estherrollen in kalligrafisch schrift voor synagoge gebruik geproduceerd.

De rol, d.w.z. boekrol (Hebr. *sefer*), is altijd de format van de Torah geweest en dat drukt de term 'sefer' ook uit. Het Hebreeuwse woord *megillah* dat 'rol' betekent wordt overigens niet voor de Torahrol gebruikt. De Torah werd door de eeuwen heen alleen in rolvorm gebruikt in de synagogen en bleef ook de uitgavevorm van het religieuze boek *bij uitstek* in de Hebreeuws-Joodse boekhistorie, ook toen de codex zijn intrude deed in de 9de eeuw A.D. Als er in de Torahrol zelf sprake is van een 'sefer', zoals bijvoorbeeld *sefer tholedoth adam* (Gen. 5,1) dan wordt er de 'boekrol van de geslachten van de mens' bedoeld, en ook later wordt gesproken van *sefer berith* (Ex. 24,7), dan is de juiste vertaling 'boekrol van het verbond'. Zo is ook het aanduiding *sefer torah* (Deut. 28, 61) niets anders dan 'boekrol van het Onderricht' (of de Wet) [van JHWH]. Ook de Griekse vertaling (*biblos / biblion*) van het Hebreeuwse woord 'sefer' in de Pentateuch (LXX) heeft dezelfde connotatie van 'boekrol (*biblos geneseos anthropon, biblion tes diathekes, bilion tou nomou*). Ook de andere profetische boeken werden in het voetspoor van de Torahrol in de vorm van rollen uitgevoerd en gebruikt. De codex, het gevouwen en ingebonden boek van de Pentateuch (*chumash*) en de gehele Hebreeuwse bijbel (*Keter*) werd in de loop der eeuwen naast de Torahrol overlevering in gebruik genomen, maar kreeg niet dezelfde religieuze waarde als de Synagoge Torahrollen, en hetzelfde geldt voor de handgeschreven *chumash* en de gedrukte uitgaven daarvan.

Lit.: L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', *Soncino Blätter*, 1 (1925-1926), 16-28.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902, 37-46 ('Form der Bücher').

M. Gaster, *The Titled Bible. A Model Codex of the Pentateuch, Reproduced in facsimile from ms. no.85 of the Gaster collection now in the British Museum, with a dissertation on the history of the titles, their origin, date and significance*, London, 1929.

C. D. Ginsburg, *Introduction to the Massoretico-Critical Edition of the Hebrew Bible*, London, 1897. [Repr. New York, 1966]

D. Stern, 'The Torah Scroll', in *The Jewish Bible. A Material History*, Seattle, London, 2017, 11-61.

<https://scrolls4all.org/scrolls/scroll-exhibits/>

Formaat van de Torahrol

De *Sefer Torah* (ספר תורה) is compleet en heeft een relatief klein formaat. De gemiddelde hoogte is 37 cm, met geringe variaties, fluktuerend tussen 36½ en 38cm. De totale lengte van de rol is 26 meter en 48 cm, en is samengesteld uit 48 aan elkaar genaaide bladen perkament (kelaf) van verschillende breedte.

Ter vergelijking. De Torahrol die in de Tempel van Jeruzalem bewaard werd, het Model exemplaar, zou 1 el hoog geweest zijn, dat is 48cm. Volgens de Babylonische Talmoed, Baba Bathra 14a, ging het om 'zes handbreedtes', d.i. 48 cm (Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen*, p. 76). Maimonides (*Mishneh Torah*, Ch. 9, Hal. 1, geeft ook 6 handbreedtes, d.i. 24 duimbreedtes, aan als maat voor een reguliere rol (vgl. Hal. 5: 'kolomhoogte 17 duimbreedtes, plus 3 duimbreedtes in upper margin, and in 4 lower margin). Het gemiddelde formaat van Torahrollen die tegenwoordig vervaardigd worden, is volgens Ketab STAM normen 45–48 cm in het geval van Askenasische rollen en 50–56 cm bij Sefardische Torahrollen. In de lange historie van Torahrollen kwamen verschillende afmetingen voor, van klein tot groot en in de Middeleeuwen waren er zelfs mega Torahrollen.

De integrale Torahrol in de PThU Bibliotheek wordt van begin tot eind op de website door digitale foto's per blad weergegeven, en genummerde sheets nr. 1-48 bieden een adequaat beeld van de materiële grondslag van de Torahrol. Overigens kan er in de online-versie niet 'digitaal door de gehele Torahrol gescrolled' worden. Het

is dus niet mogelijk om de gehele rol snel in één stuk te bekijken, zoals dat ook bij de *fysieke rol* ook niet zomaar kan. Die moet immers langzaam opengerold worden met behulp van de linker roller en tegelijkertijd opgerold worden met de rechter roller. De rollers heten 'Amuddim' en later 'Ets chaim' (zie onder). Wanneer de Torahrol opengerold is wordt er een blad zichtbaar en worden er steeds enkele kolommen aan de lezer getoond.

Lit.: L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', *Soncino Blätter*, 1 (1925-1926), 16-28.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902, 46-70 ('Umfang der Bücher'), 70-84 ('Aeussere Grösse der Bücher').

Ktav Stam, (Hebrew: כתב סת"ם), art. 'Ktav Stam' (Jewish traditional writing of Sifrei Torah, Tefillin, Mezuzot, the Five Megillot). (zie <http://www.stam.net/torah-scrolls.aspx>)

J. D. Edelkern, L. Blau, 'Scroll of the Law', in *The Jewish Encyclopedia*, 11 (1905), cols. 125-133.

S. Ganzfried, *Keset-ha-sofer*, Brezovica, Slovenia, 1835 CE., tr. J. Taylor Friedman, 2006..

M. Maimonides, *Mishneh Torah*, Sefer Ahavah (The Book of Love (of God)): Tefillin, Mezuzah and Sefer Torah (Ch. 1, 7- 10), tr. E. Touger).

D. Stern, Ch. 1: 'The Torah Scroll', in *The Jewish Bible. A material history*, Seattle, London, 2017, 11-61.

M. Haran, 'Bible Scrolls in Eastern and Western Jewish communities, from Qumran to the High Middle Ages'), in *Hebrew Union College Abstracts*, 56 (1985), 21-62.

E. Tov, 'The Copying of a Biblical Scroll', in *Journal of Religious History*, 26 (2002), 189-209.

Beschrijfstof (gewil, kelaf)

Het is een aan Mozes op de Sinai opgedragen gebod: men schrijft op leer (gewil), men schrijft met een (zwarte) tint, men linieert met een rietstok.

Jerusalemse Talmoed, Meg. I, 9

De voorliggende Torahrol is samengesteld uit losse bladen fijnbewerkt 'leerachtig perkament' *kelaf* (קלף).

Het gaat om gesplitste huiden van een dunne, flexibele en tevens solide kwaliteit, die volgens rabbijns procédé gemaakt zijn (zie art. Haran). De gebruikte huiden van de voorliggende Torahrol zijn afkomstig van kalven (kosher dier). Huiden van reine dieren moeten gebruikt worden voor Torahrollen (meestal kalven, maar ook geiten, schapen, of herten is mogelijk). De originele beschrijfstof van de voorliggende Torahrol was wit perkament, nu zijn de bladen geelachtig van kleur.

Oorspronkelijk was de Torahrol vervaardigd van een ongesplitste soort van dikker, leerachtig perkament (*gewil*), waar de Talmoed bepalingen betrekking op hadden. (zie Maimonides, *Mishne Torah*, sefer Ahavah, Ch. 1, Hal. 6-11; Ch. 7, Hal. 4).

Lit.: L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 17-18.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902, 9-37 ('Schreibstoffe').

R. P. Dougherty, 'Writing upon parchment and papyrus among the Babylonians and the Assyrians', in *Journal of the American Oriental Society*, 48 (1928), 109-35.

S. Ganzfried, Ch. 2, ha soferet: 'The skin upon which one writes', in *Keset-ha-sofer*, Brezovica, Slovenia, 1835 CE. (tr. J. Taylor Friedman, 2006),

M. Haran, 'Technological Heritage in the Preparation of Skins for Biblical texts in Medieval Oriental Jewry', in P. Rück, *Perkament-Geschichte-Struktur, Restaurierung, Herstellung*, Sigmaringen, 1991, 35-43.

D. Diringer, 'From Leather to Parchment', in *The Book Before Printing: Ancient, Medieval and Oriental (Lettering, Calligraphy, Typography)*, Cambridge, 2013, ch. V, 170-227. (herdruk v. 1953)

Ktav Stam, (Hebrew: כתב סת"ם), art. 'Ktav Stam' (Jewish traditional writing of Sifrei Torah, Tefillin, Mezuzot, the Five Megillot) 'Kelaf'.

R. Lansing Hick, 'Delet and Megillah: a fresh approach to Jeremiah XXXVI', in *Vetus Testamentum*, 33 (1983), 46-66.

J. B. Poole, R. Reed, 'The Preparation of Leather and Parchment by the Dead Sea Scrolls Community', in *Technology and Culture*. 3 (1962), 1-26.

M. Maimonides, Sefer Ahavah, Ch. 1: Tefillin, Mezuzah and Sefer Torah (halachah 1-10), in *Mishneh Torah*, (tr. E. Touger).
S. Talmon, Y. Yadin (eds.), 'Writing Materials' p. 19-20; 'Excursus on the Use of Parchment and Papyrus', 26-29.
Masada VI, Yigael Yadin Excavations 1963-1965, Final Reports, Hebrew Fragments from Masada, Jerusalem, 1999,
E. Würthwein, 'Das Schreibmaterial', in *Der Text des Alten Testaments*, Stuttgart, 1973, 6-11.

Inkt (deyo)

De inkt, *deyo* (דיו) is diep zwarte inkt en bereid volgens een speciale samenstelling van stoffen volgens rabbijnse voorschriften. Gekleurde inkt is niet toegestaan. De originele tint van de inkt van de voorliggende Torahrol was diep zwart, maar is mettertijd op vele plaatsen vervaagd en wat verkleurd. (zie Maimonides, *Mishne Torah*, sefer Ahavah, Ch. 1, Hal. 4-5).

Lit.: L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 18-19.

M. Zerdoun Bat-Yehouda, *Les encres noires au Moyen Age Jusqu' en 1600*, Paris, 2003.

S. Ganzfried, Ch. I. 3, ha soferet: 'Ink, lines, quill, writing with one's right hand', in *Keset-ha-sofer*, Brezovica, Slovenia, 1835 CE. (tr. J. Taylor Friedman, 2006)

Ktav Stam, (Hebrew: כתב סת"ם), art. 'Ktav Stam' (Jewish traditional writing of Sifrei Torah, Tefillin, Mezuzot, the Five Megillot) 'Deyo'.

M. Maimonides, Sefer Ahavah, Ch. 1.4: Tefillin, Mezuzah and Sefer Torah, in *Mishneh Torah*, (tr. E. Touger).

Art. Kosher Torah scroll ink, <https://scrolls4all.org/scrolls/kosher-ink/>

International Stam Forum stamforum.com/2012/03/dyo-making.html.

Rietpen (kulmus)

Hoogst waarschijnlijk is geschreven met een ganzeveer pen, omdat het gaat om een Askenasische Torahrol. Oorspronkelijk werd een rietpen, *kulmus* (קולמוס) gebruikt, die tegenwoordig nog door door Sefardische schrijvers gebruikt wordt. De vleugels dienen van een grote vogel genomen te zijn, meestal van een gans.

Deze wordt op een speciale manier geschikt gemaakt, gehard, de veren worden er meestal af gehaald, geslepen en bijgepunt.

Lit.: L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 19.

Ktav Stam, (Hebrew: כתב סת"ם), art. 'Ktav Stam' (Jewish traditional writing of Sifrei Torah, Tefillin, Mezuzot, the Five Megillot) 'kulmus'.

Bladen van de Torahrol (yarioth)

Perkamenten bladen (Hebr. *yarioth*) vormen het basismateriaal van de Torahrol. De Torahrol bestaat uit 48 bladen, en die hebben bij benadering dezelfde hoogte (36.5 tot 38 cm). Wat bladbreedte betreft zijn ze van verschillend formaat (zie *Tabel van Formaat & Afmetingen PThU Torahrol*).

De afmetingen verschillen aanzienlijk wat breedte betreft (dat hing af van de grootte van de beschikbare huiden). Zo is blad 5: 35 cm, blad 4 en blad 45: 33 cm, en blad 43: 44 cm. Verder zijn er bladen die oplopen tot de breedte van 60 cm (blad 2) met een maximale breedte van 72.5 cm (blad 21). Maimonides geeft een gemiddelde bladbreedte aan van 'zes handbreedtes', d.i. 48 cm (*Mishneh Torah*, sefer Ahavah, Ch. 9, Hal. 3).

Het verschil in bladbreedtes heeft het aantal kolommen per blad sterk beïnvloed en er zijn dan ook bladen van 3 oplopend tot 6 kolommen. De bladen zijn aan elkaar genaaid met strengen van hetzelfde gebruikte materiaal (kelaf), afkomstig van de pezen van het dier. (*Mishneh Torah*, sefer Ahavah, Ch. 9, Hal. 13)

Ter vergelijking van het bladenaantal: een Sefer Torah uit Vilna (Litouwen, 18de eeuw) is samengesteld uit 53 bladen (zie <https://scrolls4all.org/tanakh-wip/the-vilna-torah-2/>).

Het gemiddelde aantal is tegenwoordig 60-62 bladen.

In het oorspronkelijke handschrift zijn deze bladen niet genummerd, in de digitale weergave zijn er voor verwijzingsdoeleinden nummers toegevoegd rechts onderaan de bladen (Sheets 1-48).

Lit.: L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 20-21.

J. D. Edelkern, L. Blau, 'Scroll of the Law', in *The Jewish Encyclopedia*, 11 (1905), cols. 125-133.

Kolommen (dalthoth) per blad

Er zijn per blad meerdere kolommen afgebakend. Een kolom heet *deleth* (דלת) d.i. deur, (pl. *dalthoth*), Kolommen zijn de 'uitgelijnde' rechte schrijfblokken. Het aantal kolommen per blad varieert afhankelijk van de verschillende bladbreedtes, het aantal regels per kolom, en ook de breedte van de beschreven regels.

In de voorliggende Torahrol zijn er 3 tot 6 kolommen per blad. (zie de richtlijn van Maimonides, *Mishneh Torah*, Ch. 9, Hal. 12 'niet minder dan 3, niet meer dan 8 kolommen'). De kolommen zijn 30 cm hoog en in de breedte variëren de kolommen van 8 tot 13.5 cm. De bovenmarges zijn 3.5 cm gemiddeld, en de ondermarges 4.5 cm; de ruimtes tussen de kolommen 4 cm en de buitenmarges 2 cm en binnenmarges ook 2cm. Aan het begin en einde van de rol zijn er wat ruimere stroken blanco gelaten. In totaal zijn er 204 kolommen verdeeld over de 48 bladen in de huidige Torahrol. Maimonides geeft het totaal aantal van 226 kolommen voor de gehele Torahrol aan, d.w.z. het formaat Torahrol dat hij voor zichzelf in bewerking had op ramsperkament (*Mishneh Torah*, Ch. 9, Hal. 10).

Lit. L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 20.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902, 115-142 ('Kolummen und Ränder').

J. D. Edelkern, L. Blau, 'Scroll of the Law', in *The Jewish Encyclopedia*, 11 (1905), cols. 125-133.

Liniëring der bladen (sirtut)

De rabbijnse traditie hecht grote waarde ook aan dit onderdeel van de voorbereidingen en het liniëren zou de Eeuwige aan Adam zelf geleerd hebben, zo zeggen oude tradities (Gen. r. 24.6, zie Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen*, p. 143-144).

Er worden evenwijdige lijnen over het gehele blad getrokken en alle kolommen getrokken om de regels aan te duiden. Zoals de verticale lijnen de kolommen van een blad afbakenen en de breedte daarvan, zo hangt de schrijfhoogte der kolommen af van het aantal regels van een kolom.

Met behulp van een *sargel* ("ruler"), d.i. een soort van *stilus* (een stift of bot puntig voorwerp) en een *liniaal*, worden rechte lijnen ingedrukt over het gehele kelaflaad, nadat de afstanden bepaald zijn en er gaatjes met een prikker (priem) in het perkament zijn aangebracht om de regelafstanden te markeren. Ook zijn de tussen de kolommen opengelaten ruimtes van lijnen voorzien, over het gehele blad doorgetrokken.

In de voorliggende Torahrol zijn er 48-50 (53 als uitzondering) regels per kolom. Maimonides geeft de regel (*Mishneh Torah*, Ch.7, 10) dat er niet minder dan 48 en niet meer dan 60 regels in een kolom mogen voorkomen (in zijn model Torahrol waren het 51 regels (Ch. 9, Hal. 10). Het gebruikelijke aantal is tegenwoordig 42 regels. Het hangt van het format van de bladen af, $h \times b$, hoeveel kolommen er opgenomen kunnen worden, tevens is het aantal regels per kolom een bepalende factor.

Lit. L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 19-20.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902, 142-150 ('Liniierung und Zeilen').

Ktav Stam, (Hebrew: כתב סת"ם), art. 'Ktav Stam' (Jewish traditional writing of Sifrei Torah, Tefillin, Mezuzot, the Five Megillot) 'kulmus'.

Het vastnaaien van de losse bladen

De bladen kelf zijn een beetje omgevouwen waar ze aan het voorafgaande blad gehecht worden en met een eenvoudige steek aan elkaar genaaid met draden die gemaakt zijn van de pezen van hetzelfde dier waar de beschrijfstof van gemaakt was. Het is zo gedaan dat de rijgsteek onzichtbaar is aan de voorkant. Het eerste en laatste blad is vastgenaaid aan de rollers, waarbij gaatjes geboord zijn voor in het rondhout om het perkament goed vast te kunnen maken, ook met en rijgsteek. (Maimonides, *Mishneh Torah*, sefer Ahavah, Ch. 9, Hal. 13-14)

Lit. L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 19-20.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902.

Houten rollers van de Torahrol (Amuddim, Ets Chaim)

Er zijn twee houten gedraaide rollers (Hebr. 'Ets chaim', d.i. 'Bomen des levens'), van onderen wat langer dan van boven, die aan ieder uiteinde van de rol vastgenaaid zijn om het rollen te vergemakkelijken, en er zijn houten ronde platten (schijven), die er voor zorgen dat de bladen bij het rollen regelmatig gebeurt zonder te verschuiven. Het zijn recente rollen die bovendien niet hetzelfde zijn en een van de twee is er later waarschijnlijk ter vervanging aan toegevoegd.

De houten rollers tonen een wezenlijk aspect van de Torahrol. Ze schijnen al spoedig toegevoegd te zijn toen de Torahrol te zwaar en te onhandelbaar bleek toen men het omvangrijke werk in één rol begon onder te brengen en er wordt in de rabbijnse traditie aangenomen dat dat al in de Tweede Tempel periode in Jeruzalem gebeurde (Babylonische Talmoed, Baba Bathra 14b). De twee rollers maakten het mogelijk om de grote rol rond te dragen, op te heffen en te tone naan de verzamelde gemeenschap en weer op te bergen, zonder de heilige blade nook

maar aan te raken. Daardoor werd de conservatie van het gevoelige perkament verbeterd en de duurzaamheid verhoogd. De Hebreeuwse term was oorspronkelijk 'amud', meerv. 'amuddim' en dat is een cylinder, zuil, met of zonder handvat of topstuk. Wellicht dachten de joodse schrijvers aan de twee zuilen van de Tempel van Salomo? (Landsberger, 'The Origin', p. 88-89). Ook de Griekse en Latijnse Klassieke papyrusrollen waren voorzien van een 'omphalos' (Gr.) 'umbilicus', d.i. cylinder, ronde stok, staaf), waar de rol omheen gedraaid werd. Maimonides geeft ook op dit punt zijn aanwijzingen (*Mishneh Torah*, sefer Ahavah, Ch. 9, Hal. 2, Hal. 14)

Lit. Babylonian Talmud (ed. Epstein), Baba Bathra 14a-b. (13b)

L. Blau 'Das Schreiben der Sefer Thora', 19-20.

L. Blau, *Studien zum althebräischen Buchwesen und zur biblischen Literatur und Textgeschichte*, Strassburg, 1902, 41-43.

Ewan Clayton, 'Roman Foundations', in *The Golden Thread: The Story of Writing*, Berkeley, CA, 2013, p. 25 ('umbilicus').

D. Diringer, 'Rolls, Rods', in *The Book Before Printing, Ancient, Medieval and Oriental*, New York, 2017 (reprint), pp. 139-140.

F. Landsberger, 'The Origin of European Torah Decorations', in *Beauty in Holiness, Studies in Jewish Customs and Ceremonial Art*, ed. J. Gutmann, New York, 1970, pp. 87-105 [in particular pp. 88-89, 92-93].

V. B. Mann (ed.), 'Torah Ornaments Before 1600', in *Crowning Glory, Silver Torah Ornaments of the Jewish Museum*, by Rafi Grafmann, Boston, MA, 1996, pp. 1-16 [in particular pp. 8-15].

D. Stern, *The Jewish Bible, a material history*, Seattle, London, 2017, p. 51.

De aankleding van de Torahrol (Gordel & Mantel)

Er is een simpele, wat geravelde blauwe gordel om de twee opgerolde helften bijeen te houden.

En de Torahrol wordt bewaard in een mantel die ook donker blauw, purper is, met een kroon boven en rechts en links daarvan in het Hebreeuws en in Grote letters de woorden Keter Torah geborduurd, twee sterren op zij

daarvan, in het midden de zesster en van onder naar boven amandelbloesems geborduurd. Twee omhoog gehouden handen van de priester, de cohen, waarbij de tien vingers een zegenend gebaar uitdrukken (opening tussen pink-ringvinger (samen gehouden) en middel-wijsvinger-duim (samen gehouden)).

Lit. F. Landsberger, 'The Origin of European Torah Decorations', in *Beauty in Holiness, Studies in Jewish Customs and Ceremonial Art*, ed. J. Gutmann, New York, 1970, pp. 87-105.

V. B. Mann (ed.), 'Torah Ornaments Before 1600', in *Crowning Glory, Silver Torah Ornaments of the Jewish Museum*, by Rafi Grafmann, Boston, MA, 1996, pp. 1-16.

D. Stern, *The Jewish Bible, a material history*, Seattle, London, 2017, p. 51 e.v.

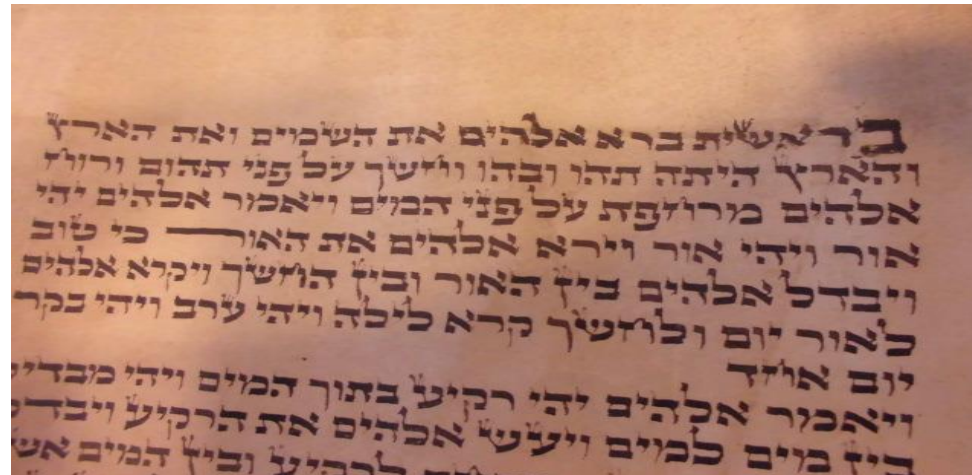
II. INTERIEUR VAN DE TORAHROL

Het interieur van de Torahrol betreft alle aspecten van het Hebreeuwse schrift, de opmaak van de bladspiegel en alle kalligrafische bepalingen die uit de praktijk van het Torahrol schrijven gegroeid zijn. De schrijf- en leesrichting is bij Hebreeuwse Torahrollen van rechts naar links. De kelaf bladen zijn alleen aan één kant beschreven, op de wat ruwere vleeszijde dus.

Er moet een goedgekeurd en accuraat model exemplaar (*Tikkun soferim*) door de schrijvers van de Torahrol gebruikt worden bij het schrijfproces. Normaal wordt een Torahrol in opdracht van een synagoge of een privé persoon door een joodse (beëdigde) beroepsschrijver (*sofer*) uitgevoerd en het maken en schrijven duurt ongeveer 1 ½ jaar in totaal, indien er genoeg tijd beschikbaar is om daar dagelijks aan te werken. Het maken vanaf het eerste begin (voorbereiden van de huiden om daar kelaf van te maken) wordt gedaan en beschouwd als religieuze opdracht en is omgeven met devotie en gebed. Alles dient 'met toewijding' aan de Eeuwige te

gebeuren (*Ketiva lishma*), d.i. met pure motieven, en daar zijn rabbijnse bepalingen op gericht om aan die religieuze attitude en praktische uitvoering vast te houden en door te geven aan komende generaties. (zie Moses Maimonides, *Mishneh Torah*, Sefer Ahavah : Book of Love; Shleomo Ganzfried, *Keset hasofer*).

Het gebruikelijke *Ketav Ashuri* (Assyrische schriftvorm van het Hebreeuws) is qua vormgeving van de letters geleideijk door de eeuwen heen geëvolueerd en dat proces van lettervormen is ook gedocumenteerd (Yardeni). De Askenasische variant (Ketav Ashkenazi, dat weer bestaat uit twee categoriën (Ketav Bet Yosef of Ketav HaAri), de laatste Ha Ari is gebruikt in de voorliggende Torahrol. De kenmerken van dat schrift zijn veel beschreven, qua lettervormen, open ruimtes, toegevoegde ornamenten boven de letters (taggin) enz. in tal van rabbijnse handboeken en in handleidingen voor soferim. Torahrollen kenmerken zich door het weglaten wat niet echt nodig is, en dat streven van eenvoud is tot een hoge kunst verheven in de joodse schrijftradities.

Begin van de Torahrol in Askenasisch schrift (Gen. 1, 1-5)

In den beginne schiep Gods de hemel en de aarde
de a arde nu was woest en ledig en duisternis was op de afrond
en de Geest Gods zweefde op de wateren
en God zei daar zij licht en daar werd licht
en God zag het licht dat het goed was
en God maakte scheiding tussen het licht en tussen de duisternis
en God noemde het licht dag en de duisternis noemde Hij nacht
toen was het avond geweest en het was morgen geweest
de eerste dag

III. HET GEBRUIK VAN DE TORAHROL

De Torahrol is het centrale religieuze document van het Joods volk en is bestemd om in de Synagoge voorgedragen te worden in bijzijn van de gehele gemeenschap tijdens de eredient op de Sabbat en op andere dagen. Alles is daarop afgestemd en die bestemming heeft de uiterlijke en de innerlijke gedaante van de heilige Torahrol voornamelijk bepaald , het maken en voorbereiden van het exclusieve perkament, de gehele productiewijze die van begin tot eind omgeven is door respect en zorg, de uiterste nauwkeurigheid die vereist is bij het schrijven, met name bij het schrijven van de Godsnaam JHWH.

* * *